

י-ה א-לי:

חזרה לארץ, חזרה למקדש, חזרה למקום

Shavuot 5783 -- Jesse Hefter -- Maimonides Kehillah, Brookline, MA

Origins

- **Piyut**
 - **Earliest liturgical poems (other than from Tanach)**
 - **Etymology: from Greek (poietes) = poet**
 - **Over 35,000 exist starting in the 3rd century to current**
 - “Unfortunately, even these remaining piyyutim may be difficult for us to appreciate today, as they require a thorough knowledge of Hebrew, rabbinic interpretations, and biblical allusions.” (Reuven Hammer, myjewishlearning.com)

Purpose

Origins of Kah Keli in the Siddur

- **Earliest mention by R. Yitzchak Tyrnau (Austria/Hungary)**
 - **Late 14th Cent, active in 15th century**
 - **Author of Sefer HaMinhagim**
 - **Why was this Sefer written? The effect of the Black Death in Europe circa 1350 caused a significant loss in population and they needed a compendium for guidance in Jewish practice.**
 - **Sefer HaMinhagim was superceded by Minhagei Maharil by R. Yaakov ben Moshe Levi Loelin, 16th cent.**
- **The Kah Keli piyyut was first printed in the Siddur of the Shlah (Amsterdam, 5477 (1717)); His payrush is called “Shaar HaShamayim” (Volume 2)**
 - **Shlah was born in 1565 in Prague, 1614 in Frankfurt, 1621 to Jerusalem and Tzfat and died in 1630 in Tiberias**

שער השמים

הדפסה והכנסת לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
צ"ח תשס"ה

פירוש נאה על הסידור : מיופה בכל מיני יופי והידור :
אשר אין ודוקר וחיבר איש אלהי בוציא קדישא כרא דארעא דישראל ההכס
השלם בכל המדות והכמות גלויות וכחוכמות הנאון הנדול ההסיד הכפורסם
אשר שפעת יפעת אור הורחו זורח בכל ההפתה כקצה אל הקצה כבוד
סודר ישעיה כהנאון כהורר אברהם הלוי ועל כמשפחת הורוויץ
בעל המחבר ספר הקדוש שני לחזרת המדרת : הסמן וסמן
כמנהגו בארעא קדישא : ונשמרתו כגוי מרוסים
החיה כורסא דעתיקא קדישא : מראשית
השנה ועד אחרית השנה בכנהג אשכנז פולין
רויסן ליטא פיהם מעהרין

ע"פ התקנה אחת הליקק הנקדה בעין גדול כפי התורה של המחבר : והקן שבת עם פירוש המנהג : פירוש
הדפסות מפורסם עם פירוש ודעה אל פסח : ומקום יסודות מלכות ופירוש הידור עם פירוש : הדפוס עם
פירוש ומספרים מלכות ולשונות ופירוש יסודות : ומספר פירוש : ודפוס ופירוש רעים והנהגות מספר
הקדוש של הריבוי שני לחזרת המדרת : ופירוש המספר של פירוש : ומספר נאמן שילם
המלות והחיות והקדושת המספר : ומספר ומספר של " ומספר מספר קדוש בכל ארץ וזה על
מקומו בשלום : ומספר שיעור גלויות גמלוש : כאשר לקחו במספרות מספרים
אח בכל נעשה יזה במטה : כפי גידול דוד למצוה סוף הרין האחת מחכמות
אכל האדם יתדוק וידעון כי נעשה במספר גמלוש : ופירוש המנהג
סודות המלכות :

וזה מספר וזה נדבך וזה מספר המלכות ידך המלכות המלכות וזה מספר המלכות : כאשר בני כל המספר ידעו את
המלכות המלכות וזה : והדפוס כל אלה יבטל למחוק סוף לכתב : ולחיות המלכות והקדוש וזה המספר
מספרותיהם : לחיות במספר סוף לחיות מן המספר סוף לחיות : ובמספר ידעו לחיות לכתב
מספרות זה המספר למספרות המלכות בכל המספר ידעו את :

וזה מספר וזה מספרות וזה מספרות : כן מספרות : אשר למספרות כי פירוש : חסר במספר : נר למספרות
לחיות : כי המספרות כולן כהנאון כהנאון דק"ק מן המספרות אחרים כג"ל נר"ו מן המספרות
כגדול המספרות אחרים כג"ל א"ל : כ"ל המספרות כגדול המספרות : כג"ל ווי המספרות כגדול
כגדול המספרות אחרים כג"ל א"ל : כג"ל המספרות כג"ל המספרות : ופירוש המספרות
שער המספרות : יתדוק כג"ל המספרות כג"ל המספרות : ופירוש המספרות
מספרות ענינים כג"ל : ולחיות המספרות כג"ל המספרות : ופירוש המספרות
יחיה המספרות כג"ל המספרות כג"ל המספרות : ופירוש המספרות :

בשלוש רגלים קודם אשרי
אומרים זה

יְהיֵה אֵלֵינוּ אֱלֹהֵי אֲתֵי צֶבְחָה לְקִרְאתְךָ : הֵיָה
וְיִהְיֶה הֵי הוֹהוּה : כָּל אֲדַמְתְּךָ :
וְתוֹרָה וְלַעוֹלָה וְלַמְנַחָה וְלַחֲטָאוֹת :
וְלְאֲשָׁם וְלְשִׁלְמִים וְלְמִילֵוֹאִים כָּל
קִרְבָּנֶיךָ : זְכוֹר נְלָאָה אֲשֶׁר נִשְׁאַרְה
וְהַשִּׁיבָה לְאֲדַמְתֶּיךָ : סְלַח אֱהַלְלֶךָ כְּאֲשֶׁר
יֹשְׁבֵי בְתֵיךָ : דַּק עַל דַּק עַד אֵין נִבְדַּקִי
וְלַתְכוּנָתוֹ אֵין חֶקֶר : הָאֵל נֹרָא בְּאֵת
סְקִירָא בֵּין טוֹב לְרַע יִבְקֶר : וְתוֹרָה
וְלַעוֹלָה : זְכוֹר נְלָאָה אֲרֹן צְבָאוֹת
בְּרוֹכְבֵּי פְלָאוֹת חֲבֵר בְּלֵ אֱהָלוֹ בְּנִתִיבוֹת
לֵב לְבָלֵב הַצּוֹר תְּמִים פְּעָלוֹ : וְתוֹרָה
וְלַעוֹלָה : זְכוֹר נְלָאָה וְכוֹ

Final page (139b)

באמשטרדם

כרפוס וכביה אהרן רי שלמה אנטנים נר"ו :

כיצת חה יטרי השמים לטיק :

Structure of the piyyut

י-ה א-לי וגואלי אתי צבה לקראתך

היה ויהיה היה והוה

כל גוי אדמתך

דק אל דק עד אין נבדק

ולתבונתו אין חקר

האל נורא באחת סקירה

בין טוב לרע יבקר

אדון צבאות ברוב פלאות

חבר כל אהלו

בנתיבות לב לבלב

הצור תמים פעלו

Common to all 3 stanzas

ותודה ולעולה ולמנחה ולחטאת

ולאשם ולשלמים ולמילואם

כל קרבנך

זכור נלאה אשר נשאה והשיבה לאדמתך

סלה אהללך ב"אשרי יושבי ביתך"

Subject of the Piyut – Musaf “launch”

- Focus on korbanot (also the focus of Musaf)
- HaShem remembering His people
- Return us to His Land (v'karev p'zuraynu)
- Etyatzva liqratacha
 - We are standing for the Amidah before You

Stanza 1 - Analysis

- YH, My Lord, and the One who redeems me (from all travails)
 - It's about Geulah
 - Shirat HaYam (Shmot)
 - Aw-zee v-zimrat **kah**...zeh **keli** v'anveyhu
 - Future (Yeshayahu 12)
 - Hineh **kel** yeshuati... Aw-zee v-zimrat **kah**
 - Transitions
 - The 1st part of Mizmor Min HaMaytzar (Tehillim 118) all with **Kah**
 - The 2nd part of the Mizmor all with **Kel**
 - In fact, we start Hallel with **Kah** and end it with **Kel**
- I will stand upright
 - I will recite the Amidah
 - Machar anochi nitzav (Moshe)
 - Ani Halsha Hanitzevet (Chana in Shmuel Aleph-26)
- before You
 - What does it mean to be “before G-d”?
 - Amos 4:12 – Hikon **liqras** elokecha yisrael

י-ה א-לי וגואלי אתי צבה לקראתך
היה ויהיה היה והוה
כל גוי אדמתך

Stanza 1 - Analysis

כשמשה רבינו שאל: "ואמרו לי מה שמו, מה אומר עליהם",
והיתה התשובה: 'א קי"ק אשר א קי"ק'. פירש רש"י שם:
"אהי עמם בצרה זו, אשר אהי עמם בשעבוד שאר מלכיות".

- At the sneh, HaShem tells Moshe that "Ehyeh asher Ehyeh"
 - Rashi –I will be with you in this Tzarah and during future tzarot
 - HaShem goes into Galut with the Jewish People

- You who were here before the creation of the universe
 - You who will be here for all Time
 - You who is here Now (using all 4 letters of Shem HaShem)

- HaShem – Woe is us – other nations have taken over our Land

ומפני חטאינו גלינו מארצנו. ונתרחקנו מעל אדמתנו.

- Kol Goy is a unique phrase

- Appears only once in Tanach
- Tehillim 147 – לא עשה כן ל כל־גוי ומשפטים בל־יָדְעוּם הַלְלוּ־יָהּ:
- We praise HaShem there on binyan HaMiqdash in the future, on kibbutz galiyot
- The earliest printed version omits the "goy" (censored out)

- Admasecha – Eretz Yisrael

- Divrey HaYamim II; 7:20

ונתשמים מעל אדמתי אשר נתתי להם ואת־הבית הזה אשר
הקדשתי לשמי אשליך מעל פני ואתננו למשל ולשנינה
בכל־העמים:

י-ה א-לי וגואלי אתי צבה לקראתך

היה ויהיה היה והוה

כל גוי אדמתך

Stanza 1 - Interesting elements

1. Why the double use of “Kah and Keli” as the first words of the Piyut?

1. Kah as the first two letters of YHVH

2. The pair of references could allude to the start of standard brachos (YHVH Eloheinu)

2. Why the use of “Goali”? (Does not appear in Musaf)

הַתּוֹאֵר גּוֹאֵל מִשְׁמַע גַּם לְעַתִּיד - עֵי רִשְׁבִּים פִּסְחִים קִיז: ד"ה דְּצִלוֹתָא.

3. Related reference to Adom Olam (v’hu haya...) piyyut in past, present, and future of the Divine – what does this represent?

1. The YHVH alluded to above has the letters for past, present, and future within its 4 letters

Refrain – Part 1

And the Thanksgiving offering
And for the All-consumed offering
And for the Meal offering
And for the Sin offering
And for the Guilt offering
And for the Wholesomeness offering
And for the Completion offerings;
All of Your offerings

ותודה ולעולה ולמנחה ולחטאת
ולאשם ולשלמים ולמילואם
כל קרבנך

זֶאת הַתּוֹרָה לְעֹלֹת לְמִנְחָה וְלַחֲטָאִת וְלֶאֱשָׁם וְלִמְלוֹאִים וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים

Refrain 1 - Analysis

1. The list of offerings (from Parashat Tzav 7:37) is meant to tie the Piyut to a return to Jerusalem accompanied by the rebuilding of the Bais HaMiqdash and its concomitant Avodah service
2. Why is this list presented before “zchor nil-ah” – don’t we want Shivat Tzion first and then followed by the korbanot?
3. In the absence of the Bais MaMiqdash, all we have is our prayers
4. Why is there a “sequence shift” between the pasuk “la-miluum ulzevach hashlamim” and the piyyut where “miluum” is last?
 1. Perhaps the author only mentions the korbanot as part of a figurative phrase
5. Midrash Tanchuma – 96:6:6 – when a person cannot bring a korban, he can get kappara by an oral statement
 1. Todah = Hodayah Piv as in Unshalma Parim Sfaseynu
 2. Hosea 14 – kechu imachem dvarim vshuvu el hashem
6. Menachos 110a – Occupying yourself with Torah is like bringing korbanot – almost a temurah for the sacrifices
7. What is left for us?

V'Todah – we express our prayer in words

 1. Viduy of mipney chataeinu
 2. Psukim of Korbanot
8. Why the Miluyim then? (They are no longer required)
 1. Since Miluyim are no longer required, the shlamim are mentioned first and then we hope for a restoration where the miluyim will be brought
 2. Or Miluum as Hashlama – we cannot bring korbanot at this time mipney hayad but we need to complete our service through tefilah and limmud torah
9. V'Todah (and the todah) is FOR all the other sacrifices (The rest have the “lamed” – only Todah will exist in the future).
10. What is the purpose of the summary statement of “all your Offerings”?
 1. Why just the phrase “kol korbanecha” with no verb like “na-aseh”

Miluyim as Shlaymut effected by speech

הנה אין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בהבאת הקרבנות מפני
היד שנשתלחה במקדש, ואנו מוכרחים להשלים ולמלא חובותינו
על ידי עבודת התפילה וודוי ותורה - תחת הפרים. ובמדרש
שה"ש (ד יב)

"ר' אבהו אמר עלה 'ונשלמה פרים שפתינו', מה נשלם
תחת פרים ותחת שעיר המשתלח? - שפתינו."

ובנוסח אחר בפסיקתא דרב כהנא (סוף שובה)

"ונשלמה פרים שפתינו' א"ר אבהו: מי משלם אותם
הפרים שהיינו מקריבים לפניך? שפתינו בתפילה שאנו
מתפללים לפניך."

Refrain 2

Remember Your weary Nation

זכור נלאה אשר נשאה והשיבה לאדמתך

Who has borne the burden of Exile

סלה אהללך ב"אשרי יושבי ביתך"

And return Her to Your (Holy) Land

(And then) forever will I sing praise to You

With the prayer of "Happy are those who dwell in Your House"

- אשר נשאה

- Found in relation to sources about Galut

- Tehillim 69 - גִּשְׁמֵם גְּדִבּוֹת תִּנְיִף אֱלֹקִים נִחַלְתֶּךָ וְנִלְאַה אֶתְּהָ כּוֹנֵנְתָהּ

- Or to the zechut of Am Yisrael

- Rashi on Zot HaBracha – yisa midabrotecha (Moshe starts with this for our zchut)

- We accepted the yoke of Torah

- Shabbat 88b: At Matan Torah – we “died” after hearing each dibbur (we made the effort to listen)

Refrain 2 – The merit of the Jewish People

תואר "נלאה" - עייפה - מופיע רק פעם אחת בתנ"ך: "גשם נדבות... נחלתך ונלאה, אתה כוננתה" (תהלים ס"ח י). לפי הגמ' שבת פח: והתרגום (תהלים שם) מדבר פסוק זה ממתן תורה, והכונה לעם ישראל שפרחה נשמתם בכל דבור ודבור, והקב"ה היה מחיה אותם בטל של תחייה. כשפתח משה רבינו ע"ה את ברכתו בסוף ארבעים שנה, פתח עם מתן תורה בשבחו של מקום שיש בו הזכרת זכות לישראל (רש"י ריש זאת הברכה). ואמר "ישא מדברותיך" שפירש רש"י "נשאו עליהם עול תורתך".

סלה אהללך

Refrain 2 - Interesting elements

1. The power of memory
2. The prolonging of the exile
3. The dream of returning to the Holy Land
4. The lead into Ashrei – The piyyut’s purpose is to launch us into Ashrei in a way that is different than on Shabbos (Yekum Purkan).

Yekum Purkan→Ashrei	Kah Kayli→Ashrei
Three paragraphs	Three paragraphs
Language: Aramaic (2) and Hebrew (1)	Language: Hebrew
1) Torah infrastructure in and out of Israel	1) God as the Lord of All and Redeemer
2) The community	2) God as the Judge
3) Everyone in the community	3) God as the Creator

Stanza 2

God is so fine (in size, i.e., invisible) such that He cannot be apprehended

And His comprehension is beyond our capacity to understand

The awesome Lord, who, with a single glance,

Can distinguish between good and evil

דק אל דק עד אין נבדק

ולתבונתו אין חקר

האל נורא באחת סקירה

בין טוב לרע יבקר

Two Tanach sources

Yeshayahu 40:27 – eyn cheker litvunaso

We ask – why is the galus so long? We want to return to Jerusalem

Dak al Dak – Hashem is watching each infinitesimal moment; there is a hidden reason the

Galut is so long

We can't understand G-d's ways

We survive the galus since *G-d is Norah* – our trajectory on the world stage for centuries

In one glance (see RH 18a) – vchol baey olam...

Beyn Tov – K'vakoras...until 'es gzar dinam'

Daniel 2:32-35

The oppressing nations will be reduced to dust and then blown away until they can't be seen since HaShem is Norah etc...

Stanza 2 - Interesting elements

- 1. The theme of determining between who is Good and who is Evil has connotations for Judgement Day, that time in the Messianic future when God will know who deserves reward and who does not**
- 2. We recognize that God is completely unknowable and unconstrained by a physical presence. “Dak” is smaller than the smallest particle in the universe; we cannot directly see anything that small.**
- 3. God’s ability to instantly “know-at-a-glance” is beyond our time-constrained awareness**
- 4. Sekira was also the process of painting a stripe of the 10th animal when selecting the tithe; the reference to judgment on Rosh Hashanah when we pass “kivney maron”.**

Stanza 3

אדון צבאות ברוב פלאות

חבר כל אהלו

בנתיבות לב לבלב

הצור תמים פעלו

God who is the Master of all Hosts of heaven

Through many miracles joined together all of His “world”

Through 32 pathways (of Wisdom) he caused the Creation to blossom

The Rock, His actions are perfect!

- The piyyut concludes with praise of HaShem
- By G-d’s linkage of the above and the below, it becomes possible for us to pray
- Terumah – v’chibarta et haOhel v’haya echad
- The Ohel as symbol of Hashem’s enveloping presence
- Yerushalayim as a focal point of prayer in this world
- Taanit 5a: Yerushalayim above connects to Yerushalayim below
- Through the paths of the heart (the heart is internal) HaShem connected the spiritual and the physical in a way that is concealed from the physical world
- Livlev – reawakening and reliving similar to the seasonality of nature
- The Bais HaMiqdash is like the “lev haolam” – it breaths life into the world (See MaHaral)
- At the end of the day, HaShem is the Tzur, the Entity upon which we are supported
- “V’Chol maaminim she-hu tamim pa-alo”

Stanza 3 - Interesting elements

1. God created the universe using His Wisdom
2. All the parts of Nature seamlessly fit (miraculous to us)
3. God created the universe with “heart”: 32 is the gematria of “lev”
 1. Sefer Yetzira (1:41) states that YH YHVH created the universe with 32 ways of miraculous wisdom
 2. Raishis Chochma (Shaar HaAhava, Ch. 5) states: it is sufficient to be aware that the universe was created with these 32 wisdom-paths that account for everything in our universe – see Psalms 104:24 מְהִרְבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ הַ בְּלֵם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ מְלֶאכָה הָאָרֶץ קִנְיָנְךָ
 3. Raishis Chochma (Shaar HaYirah, Ch. 2): Elokim is mentioned 32 times in the narrative of Creation
4. What is the relationship between “lev”-heart and “livlev”-to blossom”?
5. The phrase “HaTzur Tamim Pa-alo” is the same as in “Yom Zeh Mechubad”
 1. See Devarim 32:4 - הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל־דַּרְכֵיךָ מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאִין עֹלָם צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא
 2. See Tehillim 78:35 - וַיִּזְכְּרוּ כִּי־אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל עֲלִיּוֹן גֹּאֲלָם
6. Bracketing of the Piyut with v’Goali in the 1st line and HaTzur in the final line

The Piyut - Interesting elements (N. Polen)

- Aliyah l'regel and the Musaf offering on Chag
- Intimacy of being able to just use our lips to replace korbanot
- At the same time, we look forward to a restoration of the Avoda
- The tension between kol goy admatecha and v'hashivah l'admatecha
- The cosmic dimensionality of Olam (space), Shana (time), Nefesh (spirit)
- Baysecha
 - Space/physical – the Bait HaMiqdash
 - Spirit/Heart – Binetivos lev
 - Prayer/Time – etyatzva liqratacha
- In the future, only the Todah is left (it subsumes the other korbanot)
 - Tanchuma-Emor; Midrash Raba-Tzav (9:7)
 - רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם רבי מנחם דגליא, לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל, כל התפלות בטלות, ההודאה...אינה בטלה

From start to finish

- **We open the piyyut with Kah and Keli**
 - The two words that open and close Hallel
- **We conclude the piyyut with Adon and Tzur**
 - The piyyut is an intro to the Amidah of Musaf
 - Amidah starts with Adon
 - Amidah concludes with Tzuri